

Masströghetsmoment

Jun 23, 2026, 11 min read

#fysik

#mekanik

#rotation

Kurs: F0006T **Förkunskaper:** Rotationsmekanik, Newtons lagar, Arbete och kinetisk energi

1. Idén bakom tröghetsmomentet

Newtons andra lag $\vec{F} = m\vec{a}$ säger oss att **massan** är ett mått på hur svår en kropp är att accelerera *translatoriskt*. När vi går över till **rotation** kring en axel behöver vi en motsvarande storhet – något som säger hur svår kroppen är att vinkelaccelerera. Det är **tröghetsmomentet** I .

Grundtanken

Tröghetsmomentet I förhåller sig till rotation precis som massan m förhåller sig till translation. Skillnaden är att I inte bara beror på *hur mycket* massa kroppen har, utan också på *var* massan sitter i förhållande till rotationsaxeln.

Det innebär två viktiga saker:

- En kropp har inte ett *enda* tröghetsmoment – det beror på vilken axel man väljer.
- Massa långt ifrån axeln “räknas” mer än massa nära axeln. Faktorn är kvadratisk: dubbelt avstånd ger fyra gånger så stort bidrag.

Två frågor som alltid måste besvaras först

1. Vilken axel arbetar vi med?
2. Vilken kropp / vilken massfördelning arbetar vi med?

Glömmer man någon av dessa blir tröghetsmomentet meningslöst – det är inte en egenskap hos kroppen ensam, utan hos *paret* (kropp, axel).

2. Härledning från rotationsenergi

Den naturligaste vägen in till I går via rörelseenergi för en stel kropp som roterar kring en fix axel.

Dela upp kroppen i små bitar med massor m_i på vinkelräta avstånd r_i från rotationsaxeln. Eftersom kroppen är *stel* har alla bitar samma vinkelhastighet ω . Den tangentiella farten för bit i är då

$$v_i = r_i \omega.$$

Bit i 's rörelseenergi är $K_i = \frac{1}{2}m_i v_i^2 = \frac{1}{2}m_i r_i^2 \omega^2$. Summera över alla bitar:

$$K = \sum_i K_i = \frac{1}{2} \left(\sum_i m_i r_i^2 \right) \omega^2.$$

Parentesen är en egenskap som *bara* beror på massfördelningen i förhållande till axeln – inte på rörelsen. Den får ett eget namn:

$$I = \sum_i m_i r_i^2$$

Med detta får rörelseenergin den kompakta formen

$$K_{\text{rot}} = \frac{1}{2} I \omega^2$$

🔄 Direkt analogi

Jämför med translation: $K_{\text{trans}} = \frac{1}{2} m v^2$. Bytet $m \rightarrow I$ och $v \rightarrow \omega$ ger rotationsversionen. Samma analogi fungerar för momentekvationen ($\vec{F} \rightarrow \vec{\tau}$, $m \rightarrow I$, $\vec{a} \rightarrow \vec{\alpha}$) – se **Momentekvationen**.

3. Tröghetsmoment för kontinuerliga kroppar

För en kontinuerlig kropp ersätter vi summan med en integral. Bidraget från ett masselement dm på avståndet r från axeln är $r^2 dm$, så

$$I = \int_{\text{kroppen}} r^2 dm$$

Vid **konstant densitet** ρ kan $dm = \rho dV$ flyttas in och ρ kan brytas ut:

$$I = \int_V \rho r^2 dV = \rho \int_V r^2 dV.$$

För kroppar med **plan symmetri** (skivor, ringar, stänger) reduceras volymsintegralen ofta till en enkel- eller dubbelintegral över genomskärningens area.

 r är vinkelrätt avstånd till axeln

Inte avstånd till origo, inte radievektorns längd. Det är specifikt det vinkelräta avståndet från masselementet till rotationsaxeln. För en stång som roterar kring sin egen längdaxel är r avståndet ut till stångens yta – *inte* längs stången.

4. Geometrisk tolkning

Eftersom bidraget från en bit massa skalar som r^2 är massa **långt från axeln** mycket viktigare än massa **nära axeln**. Det är hela poängen med tröghetsmomentet – och förklarar varför *samma kropp* med *samma massa* kan ha helt olika tröghetsmoment beroende på hur massan är fördelad.

 [Demo – två stänger med samma massa, olika fördelning >](#)

5. Steiners sats (parallellaxelsatsen)

Det är ofta enkelt att räkna ut tröghetsmomentet kring en axel **genom masscentrum**, men problemet ber oss om en *annan* parallell axel. Steiners sats är genvägen.

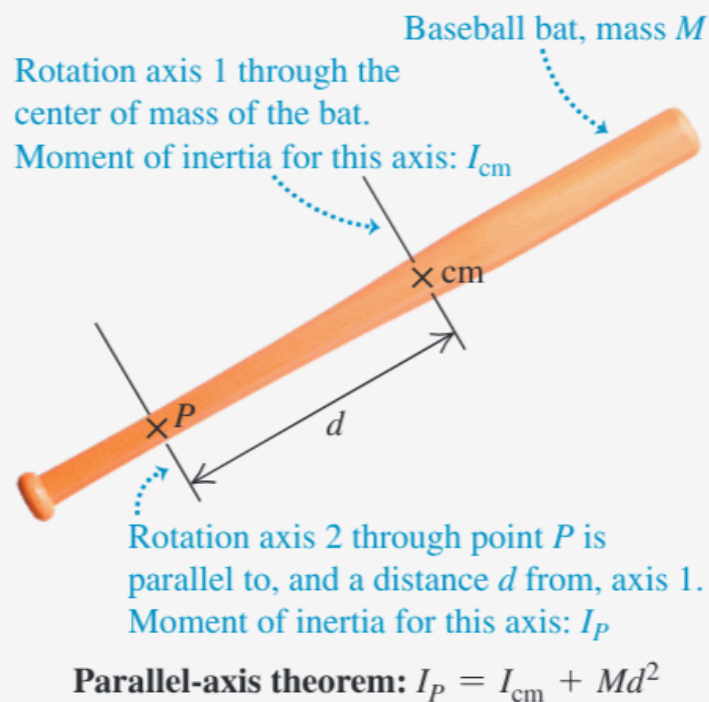
Steiners sats

Låt I_{cm} vara tröghetsmomentet kring en axel genom masscentrum, och låt P vara en *parallell* axel på avståndet d . Då är

$$I_P = I_{\text{cm}} + Md^2$$

där M är kroppens totala massa.

Figure 9.19 The parallel-axis theorem.

Två observationer:

1. **Bidraget Md^2 är alltid positivt.** Det betyder att I_{cm} är det *minsta* tröghetsmomentet för någon axel parallell med en given riktning – flytta axeln bort från cm och I kan bara öka.

2. **Satsen kräver att axlarna är parallella.** För roterade axlar krävs den fulla tröghetstensorn, vilket vi inte rör i den här kursen.

Praktisk användning

Steiners sats används typiskt åt två håll:

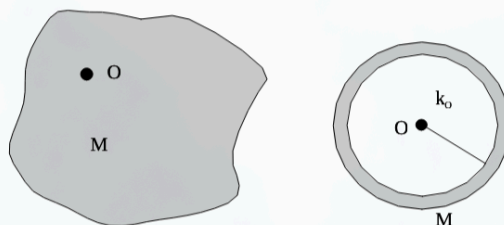
- **“Flytta in till cm.”** Du har I kring en kant och vill ha det kring cm: $I_{\text{cm}} = I_P - Md^2$.
- **“Flytta ut från cm.”** Du har I_{cm} från en tabell och vill ha I kring en lämplig kant eller momentancentrum: $I_P = I_{\text{cm}} + Md^2$.

6. Tröghetsradie

Det är ofta praktiskt att rapportera tröghetsmomentet inte som en talvärde, utan som en *karaktäristisk längd* – den **tröghetsradie** k som en motsvarande tunn cylinderhylsa skulle behöva ha för att ge samma I :

$$I = Mk^2 \iff k = \sqrt{\frac{I}{M}}$$

M6.1 Tröghetsradie

Figur 6.1. Illustration av begreppet tröghetsradie

Tröghetsradien har dimensionen längd och säger något *geometriskt* om var massan sitter i förhållande till axeln. Den används flitigt i konstruktionssammanhang (svänghjul,

hjulupphängning) där man vill beskriva “hur fördelad” en kropps massa är utan att lista hela I :n.

7. Sammansatta kroppar

Eftersom tröghetsmomentet definieras som en integral är det **additivt** över rumsligt åtskilda delar. Är kroppen sammansatt av n delar med tröghetsmoment I_1, I_2, \dots, I_n kring *samma axel*, så är totala tröghetsmomentet

$$I = I_1 + I_2 + \dots + I_n$$

Härledningen följer direkt från definitionen:

$$I = \int_V r^2 dm = \int_{V_1} r^2 dm + \int_{V_2} r^2 dm + \dots$$

Två viktiga tekniker faller ut:

- **Subtraktionstrick.** Vill du beräkna I för en kropp med ett *hål*? Räkna I för den fulla kroppen och dra av I för det fiktiva fyllnadsmaterialet i hålet. Båda termerna kan tas från standardtabeller.
 - **Symmetrित्रick.** Är kroppen symmetrisk så att två delar bidrar lika mycket, räcker det att räkna ena halvan och dubbla.
-

8. Tunna skivor

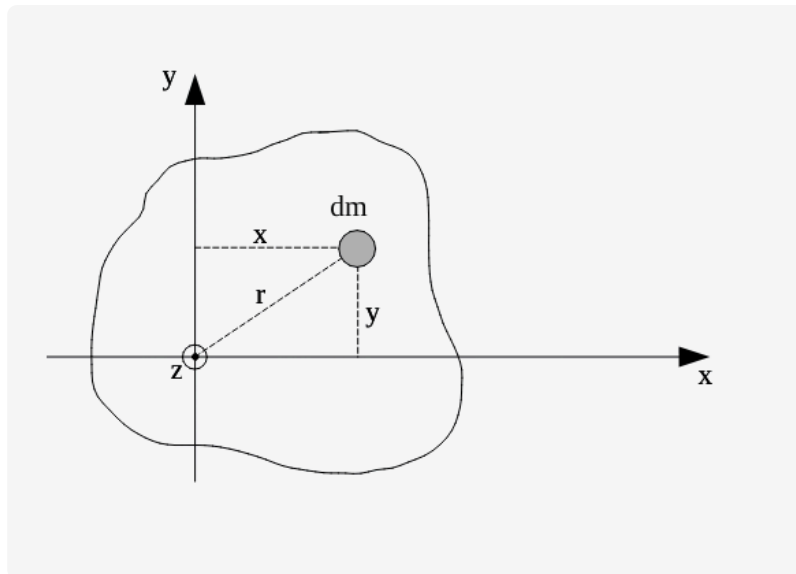
Tunna plana kroppar har en användbar specialregel: **vinkelaxelsatsen** (perpendicular axis theorem).

Vinkelaxelsatsen (endast plana kroppar)

Ligger kroppen i xy -planet och låter vi z -axeln vara vinkelrät mot planet, så är

$$I_z = I_x + I_y$$

där alla tre axlar går genom samma punkt.

Bevisidén är enkel: för en punkt (x, y) i planet är avståndet till z -axeln $r^2 = x^2 + y^2$, dvs. summan av de vinkelräta avstånden till x - och y -axlarna i kvadrat. Integrerar man bidragen över skivan så summeras integralerna direkt.

Skivans tröghetsmoment med avseende på z -axeln

$$I_{zz} = \int r^2 dm = \int (x^2 + y^2) dm \quad (6.4)$$

Tröghetsmomentet med avseende på x - respektive y -axlarna :

$$I_{xx} = \int y^2 dm \quad (6.5)$$

$$I_{yy} = \int x^2 dm \quad (6.6)$$

Från ekvationerna (6.4)-(6.6) inses att

$$I_{zz} = I_{xx} + I_{yy} \quad (6.7)$$

gäller för en tunn skiva som saknar utsträckning i z -led.

skapas

☰ M 6.2 – halvskiva >

9. Sammanfattning och metodik

🔗 Hur man tar fram tröghetsmomentet i ett problem

1. **Identifiera axeln.** Vilken är rotationsaxeln? Är den fix, går genom cm, eller momentancentrum?
2. **Identifiera kroppen.** Är den homogen? Sammansatt av enkla delar? Har den ett hål?
3. **Slå upp eller härled.** Sök i Fysika eller Adams, eller använd $I = \int r^2 dm$ direkt om kroppen är enkel.
4. **Använd Steiners sats** för att flytta axeln om det behövs.
5. **Använd vinkelaxelsatsen** om kroppen är plan och axeln är vinkelrät mot planet.
6. **Summera över delar** för sammansatta kroppar (eller subtrahera, för hål).

Storhet	Translation	Rotation kring fix axel
Tröghet	m (massa)	I (tröghetsmoment)
"Hastighet"	v	ω
"Acceleration"	a	α
"Kraftmotsvarighet"	$\vec{F} = m\vec{a}$	$\tau = I\alpha$
Rörelseenergi	$\frac{1}{2}mv^2$	$\frac{1}{2}I\omega^2$
Rörelsemängd	$p = mv$	$L = I\omega$

⚠️ Vanliga fallgropar

- **Glömt parallellaxelsatsen** när axeln ligger en bit från cm.
- **Använt fel r :** r är *vinkelräta* avståndet till rotationsaxeln, inte radievektorns längd.
- **Antagit konstant densitet** utan motivering – kontrollera om kroppen är homogen innan ρ bryts ut.
- **Adderat tröghetsmoment kring olika axlar.** Additivitet kräver *samma* axel.

Tillämpningar – utförda exempel

☰ [Exempel A – trissa, två lastfall](#) >

☰ [Exempel B – jojo \(tenta 190320\)](#) >

☰ [Exempel C – halvklot kring fix diameteraxel \(M 7.3 i kompendiet \)](#) >

Läsning

- [9.4 Energy in Rotational Motion](#)
- [9.5 Parallel-Axis Theorem](#)
- [9.6 Moment-of-Inertia Calculations](#)
- [M 6.1 Tröghetsradie](#)
- [M 6.2 Sammansatta kroppar](#)
- [M 6.3 Tunna skivor](#)
- [Fysika: Tf-tabellen för standardkroppar](#)

Se även

- [Rotationsmekanik](#)
- [Momentekvationen](#)
- [Rörelsemängdsmoment](#)
- [Allmän rörelse](#)
- [Momentancentrum](#)
- [Masscentrum](#)

Resurser

- [Khan Academy: Moment of inertia](#) — bygger upp I via samma summa över bitar.
- [Wikipedia: List of moments of inertia](#) — referenstabell när Fysika inte räcker till.

- [MIT OCW 8.01: Lecture 21](#) — Walter Lewin gör en klassisk demonstration av Exempel-A-typ.
-